

Kde sa vzal katolícky zákaz terapeutických potratov?

Samuel Javornický

Tento text sa venuje kontroverznému bioetickému problému terapeutických potratov, konkrétne otázke, ako sa v modernom katolicizme objavil diskurz o absolútnom zákaze priamych terapeutických potratov. Ide teda o typ eticky konfliktných situácií,¹ ktoré vedľa seba stavajú život matky a jej nenarodeného dieťaťa. Text popisuje ako sa postupnými krokmi sériou piatich dekrétov svätého officia postupne utiahla slučka nad jednotlivými feticídnymi terapeutickými intervenciami pre záchranu života tehotnej ženy.

V svojom predošlom texte som konštatoval, že takýto zákaz je teologickou realitou oficiálnych magisteriálnych dokumentov, a že dokonca (s odvolaním sa na *Evangelium Vitae* 62, ďalej len *EV*) nesie aj punc pápežskej neomylnosti,² či už ako zjavená pravda alebo ako „len“ pravda definitívna (na základe príkladov v 11. kapitole Doktrinálnej nóty Kongregácie pre náuku viery k *Professio fidei* z roku 1998). Zároveň som sa snažil vysvetliť, v čom považujem tento zákaz za chybný z pohľadu správneho chápania princípu dvojitého účinku a správnej teórie ľudského skutku. Túto koncepciu rozvediem, zdôvodním a pokúsím sa predložiť jej aplikáciu na modelový prípad v ďalšej časti textu. V tomto článku chcem popísať najmä to, ako sa tento zákaz do oficiálnych kuriálnych a pápežských dokumentov dostal. Pokiaľ mi je známe, tak v českom a slovenskom jazykovom prostredí sa im zatiaľ nevenovala systematická pozornosť a ani neboli preložené do slovenčiny, resp. češtiny.³ Text ponúka kompletný preklad daných latinských dubií a dekrétov a analytický komentár s naznačením kritickej analýzy teórie skutku, ktorá leží za v nich obsiahnutou koncepciou.

---

¹ V anglo-jazyčnej literatúre sa objavuje pojem (*maternal-fetal vital conflicts situations*).

² Porov. Samuel JAVORNICKÝ, „Aplikácia tomistického princípu dvojitého účinku na hraničné bioetické situácie,“ *Verba Theologica* 21, č. 1 [41] (2022): 82.

³ V rámci kompendia DENZINGER – SCHÖNMETZER (ed.), *Enchiridion Symbolorum (DS)* sú excerptá z nich dostupné v rôznych jazykových mutáciách v svetových jazykoch.

1. POZÍCIA A PERSPEKTÍVA AUTORA PRI TEÓRII SKUTKU A PRINCÍPE DVOJITÉHO ÚČINKU

Svoje postoje v tejto problematike formulujem z pozície konzervatívneho (pro-life) protestanta, ktorý sa ale v tejto téme v zásade drží (katolíckej) prirodzeno-právnej tradície, konkrétne však intencionalistických pozícií tzv. novej teórie prirodzeného práva (ďalej len *NNL* – *New Natural Law*; ako protiklad voči tradičným tomistom alebo *TNL* – *Traditional Natural Law*), ktorú formulovali v druhej polovici 20. storočia významní katolícki filozofi Germain Grisez a John Finnis. Aj ako nekatolík oceňujem systematickosť magisteriálnych dokumentov a považujem katolícku morálnu tradíciu v mnohom za prínosnú, inšpiratívnu a správnu, i keď v niektorých otázkach sa od nej odklňam. Jednou z nich je otázka terapeutických potratov (podobne ako to je aj v prípade väčšiny katolíckych *NNL* autorov). Mojim úmyslom teda rozhodne nie je celkové odmietnutie magisteriálnej pozície v otázke potratov, ktorú s výnimkou terapeutickkej indikácie zdieľam, ale snaha o sprecizovanie konzervatívnej kresťanskej/katolíckej a prirodzeno-právnej pozície. Zdieľam aj pozície Magistéria, ktoré úplne zakazujú priame/úmyselné zabitie nevinného osoby (*EV 57*), eutanáziu (*EV 62*), embryo-deštruktívne manipulácie či *in vitro* oplodnenie a zároveň aj stanovenie úmyslu a prostriedku na základe predmetu skutku (*Veritatis splendor 78–79*; ďalej len *VS*), štyri základné kritéria princípu dvojitého účinku ako aj existenciu vnútorne zlých skutkov (*intrinsece/per se ipsa/in se ipsis mala* podľa *VS 80*).

Úplne súhlasím s tým, čo o štruktúre a predmete ľudského skutku encyklika *VS*, napr. v intencionalisticky formulovanom čl. 78 píše:

Mravnosť ľudského skutku závisí predovšetkým a zásadne od „predmetu“ (*ex „obiecto“*), racionálne vybraného úmyselnou/vedomou vôľou, ... Lebo predmet skutku vôle je (v zmysle „definuje“, nie v zmysle „je definovaný“) slobodne zvolený spôsob/druh konania... Preto je nesprávne/nepriprústne považovať za predmet určitého morálneho činu proces alebo udalosť čisto fyzického poriadku (*nefas est accipere, velut obiectum definiti actus moralis, processum vel eventum ordinis tantum phisici*), ktorá sa hodnotí podľa toho, aký konkrétny stav vecí vo vonkajšom svete spôsobuje. Predmet (činu) je najbližší cieľ úmyselnej/chcenej voľby, ktorá je príčinou vôle konajúcej osoby (*finis proximus deliberatae delectionis, quae voluntatis personae agentis est causa*).

S touto teóriou skutku súznia aj G. Grisez, J. Finnis, J. Boyle a ďalší predstavitelia *NNL*, na ktorú nadväzuje aj perspektíva tohto textu. Oni

takisto silne zdôrazňujú svoj príklon k teórii skutku vyjadrenej vo VS. Sám Grisez bol požiadaný pri prvom a druhom drafte písania encykliky VS o prečítanie textu a zaslanie pripomienok, ktoré vypracoval spolu s Finnisom, tzn. že v malej miere nesie encyklika aj ich rukopis.⁴ Grisez pridáva ešte ďalší argument, a to skutočnosť nedeliteľnosti skutku (*indivisibility of performance*). To znamená, že jeden skutok môže mať viacero kauzálnych účinkov, no aktérom môže byť zamýšľaný len jeden z nich, ktorý je však fyzikálno-kauzálne (no nie však intencionálne) neoddeliteľne spojený s ostatnými.⁵

Finnis s Grisezom a Boyleom pri „perspektíve konajúcej osoby“ zdôrazňujú, že jedine konajúca osoba má úplný vhlad do svojho úmyslu (myslí tým predmet), a teda úmysel musí byť posudzovaný striktnie z jej perspektívy (samozrejme za predpokladu, že ide o čestnú osobu jasnej mysle).⁶ Preto hodnotenie morálneho charakteru skutku nezávisí od toho, ako to konanie pôsobí navonok a „pod akým“ opisom úmyslu ho vnímajú okolostojaci. Pre Finnisa je „ľudský skutok úmyslom, s ktorým dané konanie bolo konané“.⁷ Preto tvrdí:

Čokoľvek, čo (hoc aj veľmi neochotne) započítaš – a len to, čo ty započítaš – v prospech tvojho konania (pod opisom, ktoré má (toto konanie) v tvojom skutočnom praktickom uvažovaní) do správneho popisu tvojich dôvodov = motívov = úmyslov = cieľov = prostriedkov (a teda tvojho skutku).⁸

A ešte:

Pre morálne hodnotenie a úsudok, skutok je tým, čím je, práve čím je *per se* (skrže seba samého), tzn. práve tak ako je zamýšľaný, pod opisom, ktorý má vo svojom pláne, ktorý konateľ prijal voľbou – nie pod seba-podvádzajúcim opisom ponúknutým svedomiu na racionalizáciu zla, ale pod opisom ktorý má (konateľ) v prak-

⁴ Porov. John FINNIS – Germain GRISEZ – Joseph BOYLE, „Direct’ and Indirect’ in Action,“ in *Intention and Identity: Collected Essays II*, ed. John Finnis, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 245.

⁵ Porov. Germain GRISEZ, „Toward a Consistent Natural-Law Ethics of Killing,“ *American Journal of Jurisprudence* 15, č. 1 (1970): 88–91; *Abortions: The Myths, the Realities, and the Arguments*, New York – Cleveland: Corpus Books, 1970, s. 333–335, 340–341.

⁶ Porov. FINNIS – GRISEZ – BOYLE, „Direct’ and Indirect’ in Action,“ s. 243–246, 258.

⁷ John FINNIS, „Intention and Side Effects,“ in *Intention and Identity: Collected Essays II*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 191.

⁸ John FINNIS, „Intention in Direct Discrimination,“ in *Intention and Identity: Collected Essays II*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 274.

tickom uvažovaní, ktoré robí voľbu (plán) rozumnou, vhodnou a robí z nej „vec, ktorú mám urobiť.“⁹

Inými slovami, ide o zameranie sa mysle a voľby na určitý aspekt zvažovanej udalosti, ktorý je síce fyzikálno-kauzálne úzko spätý alebo dokonca totožný, s inými aspektmi tejto udalosti, no je to aspekt iný, a preto je volitívne a intencionálne oddeliteľný.¹⁰

NNL autori a tiež niektorí ďalší, ako napr. Martin Rhonheimer, Joshua Evans¹¹ a iní aplikujú túto teóriu skutku aj na niektoré terapeutické fetické procedúry. Z najvýznamnejších predstaviteľov NNL ide v tomto najďalej Grisez (a implicitne tiež Ch. Brugger alebo W. May, Ch. Kaczor a Ch. Tollefsen).¹²

Keď sa presunieme k téme terapeutických potratov, moja obhajoba nespočíva v snahe obhajovať priame zabitie (a porušovať tak zákaz v EV 57 a princíp zákazu konať zlo, aby sa dosiahlo dobro) ani v argumente plodu ako nespravodlivého materiálneho agresora (i keď aj tento argument je teoreticky aplikovateľný, minimálne na ektopické tehotenstvá), ale na chápanie potratu ako vyňatia ešte neviabilného plodu. Problém umocňuje aj nejasná definícia termínu potrat, *abortus*. Je to technický termín, ktorý v medicíne označuje vyňatie/vypudenie neviabilného plodu (ktorý zomiera následne po vyňatí alebo ešte počas zákroku) alebo

⁹ John FINNIS, „Intention and Objects,“ in *Intention and Identity: Collected Essays II*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 165.

¹⁰ Porov. Samuel JAVORNICKÝ, „Aplikácia tomistického princípu dvojitého účinku na hraničné bioetické situácie,“ *Verba Theologica* 21, č. 1 [41] (2022): 87.

¹¹ Porov. Martin RHONHEIMER, *Vital Conflicts in Medical Ethics: A Virtue Approach to Craniotomy and Tubal Pregnancies*, Washington DC: CUA Press, 2009, s. 9–14, 104–150. Joshua EVANS, „The Catholic Tradition on Vital Conflicts: A Critique of Charles Camosy and James Mumford,“ *National Catholic Bioethics Quarterly* 17, č. 2 (2017): 275–290.

¹² Porov. Germain GRISEZ, „Toward a Consistent Natural-Law Ethics of Killing,“ *American Journal of Jurisprudence* 15, č. 1 (1970): 94–95; *Abortions*, s. 73, 340–341; Christian E. BRUGGER, „Direct Killing as Intentional Killing,“ *Public Discourse*, <http://www.thepublicdiscourse.com/2013/02/7486> [zverejnené 19. 2. 2013, cit. 20. 11. 2024]; Christopher KACZOR, „The Ethics of Ectopic Pregnancy: A Critical Reconsideration of Salpingostomy and Methotrexate,“ *Linacre Quarterly* 76, č. 3 (2009): 265–282; William E. MAY, „The Morality of Abortion,“ *The Linacre Quarterly* 41, č. 1 (1974): 72–75; *Catholic Bioethics and the Gift of Human Life*, Huntington, IN: Our Sunday Visitor Press, 2013³, s. 168–169, 192–201; Christopher TOLLEFSEN, „Response to Robert Koons and Matthew O’Brien’s ‚Objects of Intention: A Hylomorphic Critique of the New Natural Law Theory,‘“ *American Catholic Philosophical Quarterly* 87, č. 4 (2013): 751–778; „Double Effect and Two Hard Cases in Medical Ethics,“ *American Catholic Philosophical Quarterly* 89, č. 3 (2015): 407–420.

zabitie plodu ešte v tele matky a jeho následné vyňatie pri viabilných plodoch, čo je neprijateľné a neodôvodnené priame zabitie (*late-term abortion* v 3. trimestri), ktoré pri riešení problému terapeutických potratov vôbec neprichádza do úvahy. Ja sa zameriavam na ten výsek významu pojmu potrat, ktorý nezahŕňa úmysel zabitia plodu, len jeho vyňatia či odpojenia od matky. Z perspektívy tejto interpretácie potratu považujem magisteriálne odmietnutie uplatniť na terapeutické potraty princíp dvojitého účinku za chybné.

Aby to bolo úplne zrejmé, pokúsim sa pracovne aplikovať moje uchopenie potratu a kritéria princípu dvojitého účinku na nasledujúci modelový prípad. Ide o prípad približne 18-týždňového plodu po farmakologickej indukcii potratu pre záchranu matky (technicky ide o indukciu predčasného pôrodu prostaglandínom, ale označuje sa ako potrat). Existuje pomerne reálna šanca, že plod bude vypudený intaktný a živý a zomrie až po niekoľkých minútach, maximálne po desiatkách minút, ale je isté, že zomrie, pretože z hľadiska veku je hlboko pod hranicou viability (súčasný rekord prežitia plodu je 21+1 týždňov). No pokiaľ je snahou lekára vybrať ho nepoškodený, bez úmyslu zabiť ho, a poskytnúť mu primeranú terapiu, v tomto prípade len paliatívnu, keďže istotne zomrie, je podľa mňa evidentné, že v tomto prípade ukončenie tehotenstva = vypudenie (intaktného živého) neviabilného plodu = potrat, nie je priamym zabitím a dieťa zomiera až na následok svojej nevyvinutosti. Smrť nijako nefiguruje ako súčasť úmyslu a predmet skutku (*obiectum actus*). Je *praeter intentionem* v súlade s Tomášovým tvrdením v *Sume*, že jeden skutok môže mať dva účinky. Vzdialený cieľ (*finis remotus*) je záchrana matky, a blízky cieľom (*finis proximus*), ktorý je prostriedkom k vzdialenému cieľu a predmetom skutku je vyňatie plodu. Alebo lepšie povedané, odpojenie plodu kvôli odľahčeniu či ulaveniu tej zlyhávajúcej telesnej sústavy matky, ktorú „napojenie“ plodu na ňu prostredníctvom placenty neúmerne zaťažuje. Dieťa zomiera na následok vyňatia/odpojenia od matky, ktoré samo o sebe má pre matku terapeutický efekt (nie smrť), z dôvodu nedostatku technických kapacít súčasnej medicíny zabezpečiť prežitie takéhoto plodu mimo telo matky. No tie sú vzhľadom na úmysel akcidentálne, preto oni nemôžu definovať úmysel/predmet, a tým pádom morálnu povahu skutku. Je to teda rozdiel oproti situácii, kedy sa matka aj lekár chce dieťaťa zbaviť = chce, aby nežilo/neexistovalo = chce ho zabiť. Je teda úplne správne, pokiaľ Magistérium prehlasuje úmysel zabiť za neprípustný, no obhajovať tento krok nie je zmys-

lom textu. Povolenie terapeutických potratov (pri zachovaní správneho úmyslu nezabíjať plod) je z tejto perspektívy hlbším pochopením pojmu terapeutického potratu a priameho/úmyselného potratu a správnej aplikácie princípu dvojitého účinku naň.

O niečo nejasnejšie sa môžu javiť situácie v 1. trimestri, kedy nie je technicky možné vyňať plod živý a intaktný, a ten zomiera už pri procese vyňatia (zvlášť podozrivá môže byť v tomto kyretáž, ktorá roztrhá plod (aj keď aj tú možno vykonať tak, aby nedošlo k porušeniu kritérií princípu), preto je možno na mieste preferencia tých abortívnych zákrokov, ktoré vyjmú plod celý, intaktný a pokiaľ možno živý). No táto skutočnosť je zasa podmienená absenciou technickej kapacity vybrať takýto mladý plod intaktný a tá je zase akcidentálna a nemôže byť určujúca pre úmysel a morálnu povahu skutku.

Ak do tejto situácie premietneme kritéria princípu, tak takýto zákrok neporušuje ani jedno. 1. Vyňatie plodu je samo o sebe indiferentné. 2. a 3. V takomto skutku nefiguruje úmysel dieťa zabiť. Jeho smrť nie je ani prostriedkom, čiže ani predmetom skutku, nastáva až ako následok záchrany matky. 4. Záchrana matky je proporcionálne dostatočný dôvod na letálny zákrok.

2. VÝVOJ TRADÍCIE DO 19. STOROČIA

Až do konca stredoveku (14.–15. stor.) nebola otázka terapeutických potratov v kresťanskej tradícii (nielen latinskej) takmer vôbec tematizovaná. Jedinou výnimkou bol Tertullianus (160–220), ktorý uvádza poznámku, z ktorej nie je jeho pozícia celkom jasná. Zdá sa však, že skôr popisovaný postup akceptuje, pretože sa voči nemu nevymedzuje. Píše: „Niekdedy, z krutej nevyhnutnosti, býva dieťa usmrtené ešte v matkinom živote, pokiaľ by ležiac priečne pred vyústením maternice bránilo pôrodu a usmrtilo matku, keby samo nebolo zomrelo.“¹³ Až vo vrcholnom stredoveku sa objavujú prví autori, ktorí túto tému otvorili a nasledujúc Tomášovu aristotelskú tézu o neskoršej animácii plodu pripúšťajú morálnu dovoľnosť terapeutického potratu neoduševneného plodu. Zároveň s odvolaním sa na Tomášovu poznámku v *Teologickej sume o effectus duplex*, z kto-

---

¹³ *De Anima* 25,4.

rých jeden je *praeter intentionem* (mimo úmysel),¹⁴ väčšina z nich dovoľuje liečbu tehotnej ženy, ktorá by ako vedľajší efekt mohla vyvolať potrat.¹⁵ V období 16.–18. storočia, kedy prevládala táto Tomášova pozícia, tento názor zastáva pomerne významné množstvo katolíckych teológov.¹⁶ G. Grisez uvádza, že v tomto období pripúšťa terapeutický potrat aj oduševneného plodu len niekoľko katolíckych právnych autorov (nie teológov), medzi nimi napr. Marianus Socinus ml. (1482–1556) a zdá sa, že jediný moralista do 19. storočia, ktorý sa hlási k tomuto stanovisku (síce s argumentom, že plod predstavuje materiálneho, nie formálneho, agresora) je francúzsky jezuita Théophile Raynaud (1583–1663). Ostatní moralisti v tomto období ich názor nenásledovali a priamy potrat už oduševneného plodu *de facto* všetci odmietali.¹⁷

Terapeutický potrat nezmieňujú a explicitne nezakazujú ani bula *Effrenatam* (1588) Sixta V. a *Sedes Apostolica Pia Mater* (1591) Gregora XIV.,¹⁸ i keď ich zákaz potratov je formulovaný veľmi všeobecne a razantne. Nespomína ho dokonca ani anti-laxistická bula Inocenta XI., *Sanctissimus Dominus* (1679), ktorá sa v dvoch článkoch venuje niektorým otázkam súvisiacim s potratmi. Tá zakazuje zastávať len názor, že potrat v dobe pred oduševnením plodu možno vykonať v prípade, že žene hrozí zabitie alebo zneuctenie (čl. 34).¹⁹ A podobne sa o ňom nevykytuje zmienka ani v konštitúcii Pia IX. o cirkevných trestoch (1869).²⁰

¹⁴ *STh* IIa–IIae, q. 64, a. 7, co.

¹⁵ Porov. GRISEZ, *Abortions*, s. 166; Karl-Heinz PESCHKE, *Křesťanská etika*, Praha: Vyšehrad, 2004, s. 295. Porov. tiež James F. KEENAN, „The Function of the Principle of Double Effect,” *Theological Studies* 54, č. 2 (1993): 314.

¹⁶ Porov. GRISEZ, *Abortions*, s. 166. No už v 14. storočí tento názor zastával Ján z Neapolu (z. cca 1350), na ktorého v storočí 15. súhlasne odkazuje Antoninus z Florencie (1389–1459) a Silvester Prierias (1456–1523).

¹⁷ Porov. GRISEZ, *Abortions*, s. 167; David A. JONES, „Magisterial Teaching on Vital Conflicts: A Reply to Rev. Kevin Flannery,” *National Catholic Bioethics Quarterly* 14, č. 1 (2014): 87. Aj keď Keenan poukazuje na to, že viacerí moralisti v 16.–18. storočí používali argument materiálneho alebo kvázi-útočníka, čo by bolo aplikovateľné aj na už animované plody. Porov. James F. KEENAN, „The Function of the Principle of Double Effect,” *Theological Studies* 54, č. 2 (1993): 314. No tomu sa títo autori vyhýbajú a vyhradzujú toto označenie len pre ne-animovaný plod. Porov. GRISEZ, *Abortions*, s. 168–169.

¹⁸ Porov. GRISEZ, *Abortions*, s. 167–168; Porov. T. Lincoln BOUSCAREN, *The Ethics of Ectopic Pregnancy*, Saint-Sauveur-de-Meilhan: Tradibooks, 1933, s. 14.

¹⁹ „Licet procurare abortum ante animationem foetus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.“

²⁰ Porov. ASS 05, 317.

Až s rozvojom v poslednej tretine 19. storočia sa objavuje významnejší počet katolíckych moralistov schvaľujúcich priamy terapeutický potrat aj v období tradične považovanom za hranicu animácie (40., resp. 80. deň od počatia)²¹ a prvé oficiálne vyjadrenia rímskych kongregácií konkrétne k tejto problematike sú reakciou na ich tvrdenia.

V tejto súvislosti je dobré si všimnúť zaujímavú skutočnosť, ktorú ilustruje vo svojej prehľadnej monografii D. Černý, že v období 16.–19. storočia sa v prostredí katolíckej moralistiky formuje a formuluje ucelebná koncepcia princípu dvojitého účinku.²² No vysvetľuje (a na to upozorňuje aj významný teoretik princípu dvojitého účinku, americký jezuita J. Mangan),²³ že prvým autorom, ktorý napísal systematické teoretické pojednanie o princípe je francúzsky jezuita Jean-Pierre Gury (1801–1866) vo svojom *Compendium Theologiae Moralis* z roku 1850.²⁴ Ten aj ako prvý formuloval štyri, dnes už klasické, kritéria princípu dvojitého účinku. Domnievam sa, že práve hlbšie pochopenie princípu dvojitého účinku a s ním súvisiace uchopenie terapeutického potratu ako nepriameho zabitia mohlo spolu s rozvojom nových lekárskejších techník viesť väčší počet autorov k tomuto stanovisku. Tomu by nasvedčovali aj niektoré odpovede Kongregácie svätej inkvizície v priebehu pontifikátu pápeža Leva XIII., ktoré naznačujú, že práve s takouto argumentáciou sa niektorí lekári, moralisti a biskupi obracali na pápeža so žiadosťou o vyjadrenie.

Teraz sa preto pozrieme na znenie týchto kuriálnych vyjadrení a na otázky, na ktoré reagujú. Ide o sériu piatich publikovaných odpovedí na listy biskupov v rozmedzí rokov 1884–1902 (teda za pontifikátu Leva XIII.). Práve skrze nich sa ustálil pápežský zamietavý postoj voči terapeutickým potratom. Domnievam sa, že Magisterium cirkvi malo priester zareagovať v týchto vyjadreniach zdržanlivejšie a vzhľadom na početné hlasy o prípustnosti terapeutických potratov aspoň neodúševneného plodu v minulosti a na hlasy významných moralistov druhej polovice 19. storočia o všeobecnej prípustnosti terapeutických potra-

²¹ Porov. PESCHKE, *Křesťanská etika*, s. 295; GRISEZ, *Abortions*, s. 179.

²² Ako prvého, kto sa snaží vysvetliť a obhajovať tento princíp s odvolaním sa na Akvinského uvádza Tomáša de Vio, zvaného tiež Cajetanus (1469–1534). Následne aj ďalších autorov druhej scholastiky ako Francisco de Vitoria (1483–1546), Domingo de Soto (1494–1560) a Leonard Lessius (1554–1623). Porov. David ČERNÝ, *Princip dvojitého účinku: Zabijení v mezích morálky*, Praha: Academia, 2016, s. 40–42; 65–77.

²³ Porov. Joseph MANGAN, „An Historical Analysis of the Principle of Double Effect,“ *Theological Studies* 10, č. 1 (1949): 59–61.

²⁴ Porov. ČERNÝ, *Princip dvojitého účinku*, s. 80–87.

tov (P. Avanzini [1832–1874], A. Ballerini SJ [1805–1881], A. Lehmkühl SJ [1834–1918], biskup F. X. Linsenmann [1835–1898], či kardinál G. d'Annibale [1815–1892])²⁵ a vzhľadom na svoje vlastné stanovisko prostredníctvom Penitenciárie z roku 1872 mohla zostať táto otázka minimálne otvorená.

3. VYJADRENIA RÍMSKÝCH KONGREGÁCIÍ K PROBLEMATIKE TERAPEUTICKÝCH POTRATOV Z ROKOV 1872–1902

Do roku 1872 sa pápeži ani rímske úrady špeciálne k téme terapeutických potratov vôbec nevyjadrili. Úplne prvým stanoviskom je nešpecifikované vyjadrenie Apoštolskej penitenciárie z roku 1872 na otázku:

(1872) Či je niekedy dovolená operácia nazývaná kraniotómia, alebo podobná operácia, ktorá sama o sebe priamo vedie k usmrteniu dieťaťa uloženého v maternici?²⁶

Odpoveď Penitenciárie bola:

(1872) Je treba to konzultovať so skúsenými autormi, či už minulými alebo súčasnými, a jednať rozvážne.²⁷

Ballerini to komentuje so slovami, že penitenciária to považuje za zložitú otázku a preto nie je podľa nej zvláštne, že obe pozície zastávajú viacerí autori.²⁸ Problém tak v tomto momente ešte ostáva otvorený.

Prvým de facto zamietavým vyjadrením rímskej kúrie je odpoveď Svätej Kongregácie rímskej a všeobecnej inkvizície lyonskému arcibiskupovi (ďalej len kongregácia alebo sväté officium) z mája 1884 na nasledovné dubium:

²⁵ POROV. BOUSCAREN, *The Ethics of Ectopic Pregnancy*, s. 23; PESCHKE, *Křesťanská etika*, s. 295.

²⁶ „An umquam liceat operatio quae vocatur craniotomia, vel similis operatio, quae per se directe tendit ad occisionem infantis in utero positi?“

²⁷ „S. Poenitentiarum mature perpensis expositis (po zrelom uvážení predložených záležitostí): consulat probatos auctores, sive veteres sive recentes, et prudenter agat.“ Antonio BALLERINI – Domenico PALMIERI, *Opus Theologicum Morale in Busembaum Medulla vol. II*, Rím, 1890, s. 653. BOUSCAREN, *The Ethics of Ectopic Pregnancy*, s. 23, pozn. 26 s odvolaním sa na Lehmkühla.

²⁸ POROV. BALLERINI – PALMIERI, *Opus Theologicum Morale in Busembaum Medulla vol. II*, s. 653.

(1884) Je možné, aby sa ako bezpečné/dôvodné vyučovalo na katolíckych školách, že chirurgický zákrok nazývaný kraniotómia je dovolený, v prípade keď je isté, že ak sa nevykoná, zahynú matka i dieťa, no ak sa naopak vykoná, matka by sa zachránila, pričom dieťa zahynie.²⁹

Odpoveď bola nasledovná:

(1884) Po podrobnom a zrelom uvážení predložených záležitostí, a tiež berúc do úvahy to, čo v tejto veci napísali osvedčení katolícki autori a čo Tvoja eminencia zaslala tejto kongregácii, dospeli sme k tomu, že je treba odpovedať: Nie je možné, aby sa to ako bezpečné vyučovalo.³⁰

Presný zmysel tejto odpovede môže na prvý pohľad pôsobiť nejasne. Jej interpretácii sa budem venovať v ďalšej časti textu. Dekrét bol v ten istý deň aj potvrdený pápežom.³¹ Ďalším, podobne formulovaným, zamietavým stanoviskom je odpoveď Kongregácie inkvizície arcibiskupovi z Cambrai v severnom Francúzsku z roku 1889. V nej sa konštatuje, že arcibiskupov predchodca zaslal „najvyššej kongregácii“ ešte v roku 1886 viacero dubií „ohľadom dovolenosti niektorých chirurgických operácií súvisiacich s kraniotómiou (*circa liceitatem quarumdam operationum chirurgicarum craniotomiae adfinium*).“ V odpovedi sa podobne stručne ako v predošlej píše:

²⁹ „An tuto doceri possit in scholis catholicis licitam esse operationem chirurgicam, quam Craniotomiam appellant, quando scilicet, ea ommissa, mater et infans perituri sint, ea e contra admissa, salvanda sit mater, infante pereunte?“ ASS 17, 556. Už o niekoľko mesiacov skôr, v decembri 1883, reagovala Kongregácia na všeobecnejšie formulovanú otázku nešpecifikujúcu druh feticídneho zákroku biskupa z Périgeaux v Akvitánii: „Či je dovolené, aby sa vo vlastnom seminári vyučoval ako pravdepodobný názor viacerých súčasných autorov, že je prípustné zabiť dieťa v lone matky, aby sa zachránila matka, inak by zahynuli aj matka aj dieťa? (An permittitur potest in suo seminario tamquam probabilis doceatur nonnullorum recentiorum opinio, quod liceat infantem in utero matris occidere ad matrem relevandam, si alias mater et infans perituri sint?)“ ASS 17, 555. Kongregácia nerozhodla a s odvolaním sa na skutočnosť, že daná otázka bola predmetom mnohých žiadostí viacerých ordinárov, posunula vec na ďalšie preskúmanie („Siquidem tertium cum sit obiectum plurium petitionum, quae ab aliis quoque Ordinariis Supremis sunt, adhuc penes Supremum hunc Ordinem in studiis est.“). ASS 17, 556.

³⁰ „Ac omnibus diu et mature perpensis, habita quoque ratione eorum quae hac in re a peritis catholicis viris conscripta ac ab Eminentia tua huic Congregationi transmissa sunt, respondendum esse duxerunt: Tuto doceri non posse.“ ASS 17, 556.

³¹ Porov. tamtiež, 556.

(1889) Nie je možné na katolíckych školách ako bezpečné/dôvodné vyučovať, že chirurgická operácia zvaná kraniotómia, ako bolo vyhlásené 28. mája 1884, a akákoľvek chirurgická operácia priamo usmrčujúca plod alebo tehotnú matku je dovolená.³²

Kardinál Monaco, sekretár kongregácie a autor odpovede (podobne ako pri predošlom dekréte), na konci zároveň dodáva: „A túto poznámku Tvojej veľkosti činím preto, aby si mohol upovedomiť profesorov lekárskej fakulty Katolíckej univerzity v Lille.“³³

Podobne ako tento dekrét odkazuje na ten predošlý, následný z roku 1895 sa odvoláva na obidva staršie. Predstavuje rovnako ako v predošlom prípade odpoveď arcibiskupovi Cambrai (ide ale už o iného biskupa, ktorý sa arcibiskupom Cambrai stal v roku 1892) na dubium ohľadom praxe istého lekára menom Titius. Otázka znela:

(1895) Keď bol doktor Titius privolaný k tehotnej žene v ťažkom stave, na mieste dospel k presvedčeniu, že príčina smrteľnej choroby nespočíva v ničom inom len v tehotenstve samotnom, teda v prítomnosti plodu v maternici. A tak jedinou cestu, ako zachrániť matku od istej a okamžitej smrti, ktorú mal k dispozícii, bolo vykonanie potratu, čiže vyňatie plodu. Tento krok obvykle vykonal, pričom však zvolené prostriedky a operácie sami o sebe a bezprostredne nevedli k usmrteniu plodu v materinskom lone, ale len, pokiaľ to bolo možné, aby bol živý vyňatý na svet (dosl. na svetlo), aj keby mal krátko na to zahnúť, pretože bol ešte veľmi nevyvinutý.

Po prečítaní stanoviska, ktoré odpísala Svätá stolica arcibiskupom z Cambrai dňa 19. augusta 1889, že: „Nie je možné, aby sa ako bezpečne vyučovalo, že je dovolená akákoľvek operácia priamo usmrčujúca plod, aj ak by bola nevyhnutná pre záchranu matky;“ doktor Titius zostáva na pochybách ohľadom dovolenosti chirurgických operácií, ktorými neraz doteraz vykonával potrat, aby zachránil tehotné ženy v ťažkom stave. Z dôvodu, aby usmernil svoje svedomie, sa Titius pokorne pýta: „Či, za predpokladu opakovania uvedených okolností, môže naďalej bezpečne (tzn. s istým svedomím) vykonávať zmienené operácie?“³⁴

³² „In scholis catholicis tuto doceri non posse licitam esse operationem chirurgicam quam craniotomiis appellant, sicut declaratum fuit die 28 Maii 1884, et quamcumque chirurgicam operationem directe occisivam foetus vel matris gestantis.“ ASS 22, 748.

³³ „Idque notum facio Amplitudini Tuae, ut significes professoribus facultatis medicae Universitatis catholicae Insulensis.“ Tamtiež, 748.

³⁴ „Titius medicus, cum ad praegnantem graviter decumbentem vocabatur, passim animadvertibat lethalis morbi causam aliam non subesse praeter ipsam praegnationem, hoc est, foetus in utero praesentia. Una igitur, ut matrem a certa atque imminente morte salvaret, praesto ipsi erat via, procurandi scilicet abortum seu foetus electionem. Viam hanc consueto ipse inibat, adhibitis tamen mediis et operationibus, per se atque immediate non quidem ad id tendentibus, ut in materno sinu foetum occiderent, sed

Odpoveď kongregácie odoslaná s podpisom kardinála Manciniho bola veľmi stručná a zamietavá (tiež to bude ešte predmetom interpretácie): „(V)eľavážení a veľadôstojní páni kardináli, generálni inkvizítori v oblasti viery a mravov, na základe predloženej žiadosti po predložení hlasovania najdôstojnejších pánov poradcov (konzultorov) rozhodli, že sa má odpovedať: Zamietavo, na základe dekrétov z dňa 28. mája 1884 a 19. augusta 1889.“³⁵ Na ďalší deň dekrét schválil aj pápež.³⁶

V máji 1898 vydala Kongregácia ďalší, domnievam sa, ešte zásadnejší dekrét, ako odpoveď na tri dubiá biskupa zo Sinaloy v Mexiku. Išlo o nasledovné otázky:

(1898) 1. Bude dovolené vyvolanie predčasného pôrodu kedykoľvek, keď by nebolo možné vytláčenie plodu kvôli tesnosti (pôrodných ciest) ženy v jeho prirodzenom čase (*suo naturali tempore*)?

2. A ak by bola úzkosť (pôrodných ciest) ženy taká, že by nebolo za možné považovať ani (vyvolanie) predčasného pôrodu, či by bolo dovolené vyvolať potrat alebo vykonať cisársky rez v prirodzenom čase (plodu – *suo tempore*)?

3. Je dovolená laparotómia (operácia prostredníctvom rezu do brušnej steny) vtedy, keď sa jedná o mimomaternicové tehotenstvo, čiže ektopické zárodky/uhniezdenia?³⁷

Kongregácia rozhodnutím kardinálov, generálnych inkvizítorov proti heretickej zvrátenosti (*contra haereticam pravitatem*) v odpovedi uviedla:

solummodo ut vivus, si fieri posset, ad lucem ederetur, quamvis proxime moriturus, utpote qui immaturus omnino adhuc esset. Iamvero lectis quae die 19 Augusti 1889 Sancta Sedes ad Cameracenses Archiepiscopos rescripsit: tuto doceri non posse licitam esse quancumque operationem directe occisivam foetus, etiam si hoc necessarium foret ad matrem salvandam: dubius haeret Titius circa liceitatem operationum chirurgicarum, quibus non raro ipse abortum hucusque procurabat, ut praegnantem graviter aegrotantes salvaret. Quare, ut conscientiae suae consulat supplex Titius petit: Utrum enuntiatas operationes in repetitis dictis circumstantiis instaurare tuto possit.“ ASS 28, 383–384.

³⁵ „[P]roposita suprascripta instantia, E[minentissimi]mi ac R[everendissimi]mi Domini Cardinales in rebus Fidei et morum Inquisitores generales, prae habito RR. DD. Consultorum voto, respondendum decreverunt: Negative, iuxta alias decreta, diei scilicet 28 Maii 1884 et 19 Augusti 1889.“ Tamtiež, 384.

³⁶ Porov. tamtiež, 384.

³⁷ „I. Eritne licita partus acceleratio quoties ex mulieris arctitudine impossibilis evaderet foetus egressio suo naturali tempore? II. Et si mulieris arctitudo talis sit, ut neque partus praematurus possibilis censeatur, licebitne abortum provocare aut caesaream suo tempore perficere operationem? III. Est ne licita laparotomia quando agitur de praegnatione extra-uterina, seu de ectopicis conceptibus?“ ASS 30, 703.

(1898) K bodu 1. Predčasné vyvolanie pôrodu nie je samo o sebe (*per se*) nedovolené, pokiaľ je vykonávané z opodstatnených dôvodov a v takom čase a takými prostriedkami, ktorými je za obvyklých okolností postarané o život matky aj plodu.

K bodu 2. Čo sa týka prvej časti, zamietavo, na základe dekrétu zo stredy, 24. júla 1895, o nedovolenosti potratu. Čo sa týka druhej (časti): Nič nebráni, aby žena, o ktorú sa jedná, podstúpila cisársky rez v prirodzenom čase (plodu – *suo tempore*).

K bodu 3. Pod tlakom nutnosti je dovolená laparotómia pre vyňatie ektopických zárodokov z lona matky, pokiaľ sa, nakoľko je možné, starostlivo a náležite zabezpečí život plodu i matky.³⁸

O dva dni neskôr boli odpovede, opäť podpísané kardinálom Mancinim, schválené aj pápežom.³⁹

Posledný zo série piatich dekrétov pojednávajúcich o gynekologicko-pôrodných problémoch v súvislosti s ohrozením života matky (a zároveň ten, ktorý najpresnejšie vyjadroval striktnú kuriálnu pozíciu) bol vydaný v roku 1902, tentokrát Kongregáciou pre šírenie viery. Išlo o odpoveď kongregácie dekanovi Teologickej fakulty Montrealskej univerzity (*Universitas Marianopolitana*), Francúzovi Charlesovi Lecoqovi, na jeho dubium ohľadne dovolenosti chirurgického vyňatia ektopického neviazateľného plodu zaslané do Ríma v roku 1900. Lecoqovo dubium znelo:

(1902) Je niekedy dovolené vyňať z lona matky ektopické plody ešte nevyvinuté, pokiaľ ešte nebol dovŕšený 6. mesiac po počatí.⁴⁰

Kardinál Ledochowski, prefekt kongregácie v odpovedi uviedol:

(1902) Zamietavo, na základe dekrétu zo 4. mája 1898, na základe ktorého účinnosti sa musí zabezpečiť život plodu i matky, nakoľko je to možné, starostlivo a náležite; čo sa týka času, podľa toho istého dekrétu, nech si je žiadateľ vedomý, že žiadne

³⁸ „Ad I. Partus accelerationem per se illicitam non esse, dummodo perficiatur iustis de causis et eo tempore ac modis, quibus ex ordinariis contingentibus matris et foetus vitae consulatur.“ „Ad II. Quoad primam partem, negative, iuxta decretum Feria IV, 24 Julii 1895, de abortus illicite. — Ad secundum vero quod spectat: nihil obstare quominus mulier de qua agitur, caesareae operationi suo tempore subiiciatur.“ „Ad III. Necessitate cogente, licitum esse laparatomiam ad extrahendos e sinu matris ectopicos conceptus, dummodo et foetus et matris vitae, quantum fieri potest, serio et opportune provideatur.“ Tamtiež, 704.

³⁹ Porov. tamtiež.

⁴⁰ „Utrum aliquando liceat e sinu matris extrahere foetus ectopicos adhuc immaturos, nondum exacto sexto mense post conceptionem?“ ASS 35, 162.

vyvolanie predčasného pôrodu nie je dovolené, pokiaľ sa nevykonáva v čase a prostriedkami, ktorými je za obvyklých okolností postarané o život matky aj plodu.⁴¹

4. INTERPRETÁCIA VYJADRENÍ RÍMSKYCH KONGREGÁCIÍ

Kedže neskoršie dekréty odkazujú a nadväzujú na predošlé, je dobré ich interpretovať spoločne ako navzájom súvisiacu skupinu dekrétov. Zároveň je vhodné rozlíšiť v malej miere rozdielnu povahu predmetu otázok jednotlivých dubií. Zatiaľ čo v prípade prvých dvoch (z roku 1884 a 1889) je predmetom otázky to, „Či je možné x bezpečne vyučovať?“ v treťom (1895) je predmetom otázky „Či je možné y bezpečne vykonávať?“ a v posledných dvoch (1898 a 1902) predmet otázky smeruje k tomu, či je konkrétny úkon dovolený. Stupeň modalít jednotlivých tvrdení je teda v nuansách rozdielny a predovšetkým sú rozdielne samotné typy úkonov diskutované v jednotlivých dekrétoch.

4.1 Dekréty z rokov 1884 a 1889

Ide o obsahovo veľmi podobné vyjadrenia, ktoré sú adresované učiteľom na katolíckych školách (najevidentnejšie to je pri poznámke pre „profesorov lekárskej fakulty Katolíckej univerzity v Lille“). V prípade prvého dekrétu je reč len o kraniotómii, v prípade druhého aj všeobecne o „akejkoľvek chirurgickej operácii priamo usmrcujúcej (*directe occisiva*) plod alebo tehotnú matku“, ktorú dubium arcibiskupa označuje ako „súvisiacu s kraniotómiou (*craniotomiae adfinis*)“. Z toho vyplývajú dve zásadné otázky: 1. Čo presne a akým typom modalít je zakázané, resp. limitované? 2. Či je aj kraniotómia dekrétom chápaná ako *directe occisiva*.

Začnem druhou otázkou. Z textu to nie je absolútne evidentné, ale na základe syntaktickej a sémantickej štruktúry textu sa mi javí ako vysoko pravdepodobné, že ak autor dekrétu dopísal k citátu predošlého dekrétu (z roku 1884) pasáž „a akákoľvek operácia priamo usmrcujúca plod

⁴¹ „Negative, iuxta Decretum fer. IV, 4 Maii 1898 vi cuius foetus et matris vitae quantum fieri potest, serio et opportune providendum est; quoad vero tempus, iuxta idem Decretum, Orator meminert, nullam partus accelerationem licitam esse, nisi perfiatur tempore ac modis quibus ex ordinariis contingentibus matris ac foetus vitae consularur.“ Tamtiež, 162.

alebo tehotnú matku“, významovo nadväzoval na otázku kraniotómie a myslel tým teda vlastne, že „ani akákoľvek iná operácia priamo usmrucujúca plod alebo tehotnú matku“. Opieram to o tvrdenie, že *dubium* pojednáva o operáciách, ktoré súvisia, teda sú svojou povahou blízke a podobné kraniotómii, a nejedná sa tak o dve rozdielne, nesúvisiace kategórie (v zmysle kraniotómia a navyše operácie *directe occisivae*). Túto druhú možnosť považujem za krajne nepravdepodobnú. Z toho vyplýva, že kraniotómia je s vysokou pravdepodobnosťou súčasťou kategórie operácii *directe occisivae* a je jedinou kategóriou, ktorou sa oba dekréty zaoberajú. Tým dávajú základ práve pre rozlíšenie priameho a nepriameho skutku, ktoré sa (a podľa mňa oprávnené)⁴² stalo jedným z najdôležitejších kritérií súčasnej katolíckej lekárskej etiky. Z toho ako kuriálne dokumenty vyhodnotili problém kraniotómie a aj z následných vyjadrení o potratoch a o predčasnom vyňatí plodu z tela matky vyplýva, že pojem „priamy“ chápu do veľkej miery kauzálnu-fyzikálnu bez toho, aby ho dostatočne vysvetlili a zhodnotili význam úmyslu skutku.

O čosi komplikovanejšia je odpoveď na prvú otázku. Je teda jasné, že reč je o kraniotómii a všetkých zákrokoch *directe occisivae*. No keďže odpoveď dekrétu z roku 1889 zverejneného v *Acta Sanctae Sedis* neuvádza presné znenie samotných dubií, nie je zrejmé, aké všetky ostatné zákroky má dekrét na mysli. T. Lincoln Bouscaren však uvádza, že dubiá obsahovali šesť otázok, z ktorých piata a šiesta sa týkali mimomaternicového tehotenstva.⁴³ Z toho teda vyplýva, že dubiá sa nezaoberali len embryotomickými zákrokmi, ktoré boli podobné kraniotómii, ale zrejme širšou paletou „priamo usmrcujúcich“ zákrokov, ktoré by sme mohli v širšom zmysle označiť ako terapeutické potraty, a tak by tento dekrét tematicky viac súvisel s ďalšími dekrétmi, než sa zdá zo samotnej odpovede v dekréte.

Na prvý pohľad tiež nemusí byť úplne zjavné, čo presne vo vzťahu k týmto zákrokom nie je dovolené. *Dubium* z roku 1884 sa pýta, či je možné kraniotómii bezpečne vyučovať ako dovolenú (*tuto doceri licitam esse*). Podobne to formuluje aj dekrét z roku 1889. To potvrdzuje aj uvedená poznámka kardinála Monaca o upovedomení profesorov lekárskej

⁴² Diskutabilné sú však podľa môjho názoru kritéria a aplikácie tohto rozlíšenia súvisiaceho s princípom dvojitého účinku.

⁴³ Porov. BOUSCAREN, *The Ethics of Ectopic Pregnancy*, s. 32. Porov. tiež John T. NOONAN, JR., „An Almost Absolute Value in History,“ in *The Morality of Abortion*, ed. John T. Noonan, Jr., Cambridge Mass.: Harvard University Press, 1970, s. 42.

fakulty Katolíckej univerzity v Lille. Z formulácie dekrétu vyplýva, že nezakazuje kraniotómiu a „priamo usmrcujúce“ zákroky *expressis verbis*, ale len to, aby ju bolo možné za bezpečne/dôvodne (*tuto*) dovolenú považovať a ako o takej o nej vyučovať.

Kľúčový termín „bezpečne“ (*tuto*) súvisí s katolíckym učením o istote svedomia a z toho vyplývajúcimi otázkami. Katolícka cirkev sa v období novoveku vyrovnávala s otázkou ako postupovať v prípade nejasností a pochybností svedomia, keď absentuje tzv. „isté“ svedomie (*conscientia certa*) a naopak je v stave pochybností (*conscientia dubia*). Podľa učenia cirkvi sa svedomie v stave pochybností o moralite nejakého skutku musí prikloniť najprv k morálne bezpečnejšej voľbe, resp. zdržať sa konania, a konzultovať problém s autoritami cirkvi (významní teológovia a učiteľia cirkvi), aby dotýčny dosiahol vo svedomí minimálne stav určitého stupňa pevnej pravdepodobnosti (*probabilitas solida*) a tzv. pravdepodobného svedomia (*conscientia probabilis*). Cirkev sa dokumentami vymedzila voči dvom krajnostiam – voči tutiorizmu (rigorizmu) a laxizmu⁴⁴ a ako riešenie akceptuje tri základné smery – 1. probabilizmus (presadzovaný hlavne jezuitmi) na jednej strane, podľa ktorého postačuje solídna pravdepodobnosť (dôvodnosť) dovolenosti skutku (pričom dovolenosť tejto morálne menej bezpečnej voľby nemusí byť pravdepodobnejšou možnosťou, než jej opak); 2. probabiliarizmus⁴⁵ (častý u dominikánov a v ďalších reholiach) na strane druhej, ktorý za dovolenú považuje morálne menej bezpečnú možnosť len za podmienky, že je pravdepodobnejšia ako opak; a 3. ekviprobabilizmus, ako *via media*, predstavujúci určitý kompromisný smer (sformuloval ho Alfonz z Liguori, zakladateľ rehole redemptoristov a patrón katolíckych morálnych teológov).

Z toho vyplýva, že sväté officium dekrétom autoritatívne rozhodlo, že nie je možné pri probléme kraniotómie dosiahnuť bezpečne ani stav pevnej pravdepodobnosti vo svedomí, a teda jednáť s bezpečným svedomím. To má tri možné vysvetlenia. Buď kongregácia považuje problém za tak zložitý, že jasné rozhodnutie o pravdepodobnosti je podľa

⁴⁴ Tutiorizmus, resp. rigorizmus (*tutior* – lat. komparatív od adjektíva *tutus*, „istý“, „bezpečný“, *rigor*, lat. „prísnosť“), bol smer morálnej filozofie a teológie požadujúci v prípade neistoty o dovolenosti určitého skutku vždy výber prísnejšej, čiže morálne bezpečnejšej voľby. Presadzoval ho napr. B. Pascal a jansenizmus. Roku 1690 bol odsúdený dekrétom pápeža Alexandra VIII. Laxizmus (lat. *laxus*, „voľný“) môžeme chápať ako určité vyhrotenie, prípadne až zneužitie probabilizmu. Pápež Inocent XI. explicitne odsúdil 65 téz laxizmu roku 1679 svojou bulou *Sanctissimus Dominus*.

⁴⁵ Lat. *probabilis*, „pravdepodobný“, *probabilior*, komparatív „pravdepodobnejší“.

jej autoritatívneho hodnotenia nemožné, čo sa mi zdá málo pravdepodobné. To by sa potom zrejme vyjadrila v línii zmieneného výroku Apoštolskej penitenciárie z roku 1872 odkazujúceho na skúsené authority. Druhou možnosťou je, že officium ju považovalo za určite nedovolenú, ale len odpovedalo na otázku dubia a preto jeho odpoveď nezachycuje jeho presnú pozíciu. Túto možnosť pre subtilnosť formulácie samotného dubia považujem takisto za málo pravdepodobnú. Za najpravdepodobnejšie považujem to, že officium vyhodnotilo dôvody (vnútorné aj vonkajšie – čiže s odkazom na authority) na nedostatočné pre solídnu pravdepodobnosť morálnosti kraniotómie, a to napriek tomu, že viaceré významné teologické authority tej doby považovali argumenty v prospech jej dovolenosti za solídne pravdepodobné/dôvodné. To znamená, že bez toho, aby s úplnou istotou prehlásilo kraniotómiu za nedovolenú, prehlásilo dôvody aspoň v prospech jej pevnej pravdepodobnosti za nedostatočné. Inými slovami – dôvody, na základe ktorých by mohla byť kraniotómia dovolená sú nedostatočne dôvodné na to, aby bolo možné označiť dovolenosť kraniotómie za dôvodne pravdepodobnú.⁴⁶

Vychádzajúc z tejto interpretácie môžeme povedať, že kongregácia autoritatívne stanovila (čím sa pokúsila uzavrieť diskusiu k tejto téme), že kraniotómiu nemožno vykonať inak ako v stave dubiózneho svedomia, čo je podľa ustáleného katolíckeho učenia morálne neprípustné (bez toho, aby ju vyhlásila za určite nedovolenú).⁴⁷

Z tohto hľadiska je zaujímavé tvrdenie niektorých katolíckych autorov pridržiajúcich sa Magistéria, ktorí tvrdia, že sväté officium vo svojich dokumentoch úplne kraniotómiu nezakázalo, ale že dané stanovisko má disciplinárny, resp. pastoračný charakter súvisiaci s katolíckymi školami.⁴⁸ Takéto interpretácie považujem za nepochopenie kontextu formulácií oboch dekrétov.

---

⁴⁶ Takto to interpretuje aj Peschke. Porov. PESCHKE, *Křesťanská etika*, s. 296. Takúto pravdepodobnosť by akceptoval len laxizmus, ktorý bol v zmienenej bule *Sanctissimus Dominus* odsúdený.

⁴⁷ K tomuto kroku pristúpila zrejme aj z toho dôvodu, že katolícki autori, ktorí obhajovali priamy terapeutický potrat boli skôr v menšine. Dokonca aj významný vtedajší morálny teológ, August Lehmkuhl (1834–1918), ktorý najprv terapeutický potrat obhajoval, po dekrete z roku 1884 svoju pozíciu uvedenú v prvom vydaní svojho opus magnum *Theologia Moralis* odvolal a v ďalších vydaniach revidoval. Porov. PESCHKE, *Křesťanská etika*, s. 295; BOUSCAREN, *The Ethics of Ectopic Pregnancy*, s. 23–26.

⁴⁸ Tvrdí to napr. J. Finnis, G. Grisez, J. Boyle, alebo M. Rhonheimer (ten to označuje nie za doktrinálne ale disciplinárne stanovisko; porov. RHONHEIMER, *Vital Conflicts in Medical Ethics*, s. 28), ale údajne aj taký razantne konzervatívny autor verný Magistériu ako M.

4.2 Dekrét z roku 1895

Tento dekrét odpovedá na pozoruhodne detailné dubium, ktoré sa snaží starostlivo vysvetliť, že úmyslom zákrokov, ktoré vykonával uvedený doktor Titius, nebolo usmrtenie plodu (*foetum occidere*), ale len jeho predčasné porodenie (*ut vivus ederetur*). Takisto zdôrazňuje, že v týchto prípadoch nie je zdrojom ohrozenia života rodičky nič iné ako samotné tehotenstvo a prítomnosť plodu v maternici (*foetus in utero presentia*). Formulácia dubia potom smeruje k otázke, či tieto zákroky môže doktor Titius bezpečne (tzn. s bezpečným svedomím) vykonávať naďalej/opakovane (*tuto instaurare*). V dubiu sa už nepíše o vyučovaní, to ale výslednú praktickú modalitu nemení. Vo všetkých troch dubiách ide o otázku, či možno vykonávať (resp. vyučovať, že je možné vykonávať) uvedené zákroky s bezpečným svedomím. Tento dekrét je tak v línii s predošlými

---

Zalba, SJ (1908–2008) v texte z roku 1977. POROV FINNIS – GRISEZ – BOYLE, „Direct’ and ,Indirect’ in Action,“ s. 254, pozn. 39. Aj keď v mnohom s Finnisom, Grisem a Boylom súhlasím, domnievam sa, že v tomto prípade dezinterpretujú význam tohto dekrétu, keď tvrdia, že cirkev nikdy neprehlásila kraniotómiu za nemorálnu („Church has never taught that craniotomy...is morally wrong.“) a že dva dekréty z roku 1884 a 1889 predstavujú len akúsi pastoračnú radu pre učiteľov/teológov (*pastoral guidance*), že nie je zodpovedné a bezpečné vyučovať kraniotómiu ako morálnu, ale že morálnu môže byť. Ide skôr o ich túžbu to tak interpretovať, no napriek tomu, že dekrét neodmietol kraniotómiu s úplnou istotou, takáto interpretácia neberie do úvahy kontext troch cirkvou akceptovaných morálnych teórií pre situácie pochybnosti svedomia (*conscientia dubia* pri nedostatočnej pravdepodobnosti/dôvodnosti ostáva pochybujúcim a musí sa zdržať príslušného konania, pretože inak by sa konajúci dopustil nemorálneho skutku). Takáto interpretácia by takisto ignorovala vzájomné referencie jednotlivých dekrétov. Ak by nemožnosť bezpečného vyučovania alebo konania nestanovovala zákaz jednania, nedávalo by zmysel, aby dekrét z roku 1898, ktorý už nehovorí o bezpečnom konaní, ale priamo o dovolenosti potratu, odkazoval na dekrét z roku 1895, ktorý naopak pojednáva o bezpečnom konaní a je zároveň v tomto neskoršom dekréte označený ako dekrét „o nedovolenosti potratu“ (*de abortu illicitate*). Zdá sa mi, že to vychádza aj zo skutočnosti, že napriek tomu, že Finnis a Boyle ako predstavitelia NNL zastávajú intencionalistickú metodológiu (ktorú považujem za správnu), sa na rozdiel od Griseho vyhýbajú tomu, aby sa dostali do otvorenejšieho nesúhlasu s pozíciami Magistéria. Vidno to na napr. na skutočnosti, že si vo svojich textoch nedovolili formulovať všeobecnú dovolenosť priamych terapeutických potratov tak, ako ich starší kolega Grisez. Svoju pozíciu Finnis ilustruje (aj v polemike s E. Anscombovou) na príkladoch, ktoré neboli tematizované Magistériom (zrejme, aby sa s ním nedostal do konfliktu) s výnimkou kraniotómie, ktorú sa potom snaží prezentovať ako zákrok, ktorý nebol Magistériom zakázaný. POROV. FINNIS – GRISEZ – BOYLE, „Direct’ and ,Indirect’ in Action,“ s. 253–254.

dvomi. To potvrdzuje aj jeho text (extrémne stručný – jednoslovný) odvolaním sa na predošlé dva dekréty.

Na druhej strane sa ale líši od predošlých dvoch explicitným zmiernením potratu (a tiež vyvolania predčasného pôrodu). Tento dekrét je tak historicky prvým oficiálnym magisteriálnym (pápežským alebo kuriálnym) dokumentom, ktorý explicitne reaguje a odmieta aj terapeutický potrat (a aj predčasný pôrod). Je tu tak prítomný ďalší posun a po odmietnutí kraniotómie, a s ňou súvisiacich operácií, dochádza k rozšíreniu zákazu na tieto ďalšie zachraňujúce úkony.

4.3 Dekréty z rokov 1898 a 1902

Situácia je trochu iná v prípade štvrtého a piateho dekrétu. Dubiá v nich sú už formulované v zmysle otázky o všeobecnej dovolenosti: „Je dovolené... (*Est ne licita...*)?“ resp. „Má byť dovolené... (*Utrum liceat...*)?“ Nepýtajú sa teda, či je daný skutok možné vykonať morálne bezpečne, ale len veľmi všeobecne, či je dovolený. Dubium biskupa mexickej Sinaloy v dekréte z roku 1898 sa pýta na dovolenosť umelého vyvolania predčasného pôrodu, terapeutického potratu, cisárskeho rezu a vyňatia mimomaternicového tehotenstva. Dekrét z roku 1902 reaguje už len na problém ukončenia mimomaternicových tehotenstiev.

Prvý z dekrétov odpovedá zamietavo na otázku dovolenosti terapeutických potratov. Zaujímavé je, že toto stanovisko zdôvodňuje dekrétom z roku 1895, ktorý označuje ako „dekrét o nedovolenosti potratu (*decretum de abortus illicite*)“. To v zásade platí, pretože keď je svedomie v stave pochybnosti, tak podľa ustáleného katolíckeho učenia nie je skutok dovolený. No predsa je označenie dekrétu v nuansách posunuté. Konkrétne, posúva zamietavú pozíciu k možnosti vykonávať terapeutický potrat s bezpečným svedomím (čím ho prakticky robí nedovoleným) do polohy jeho jednoznačného odmietnutia.

Na ostatné tri otázky odpovedá pomerne formalisticky a neodpovedá na otázku, ktorá je zrejším ťažiskom dubia mexického biskupa. Cisársky rez, vyvolanie predčasného pôrodu a vyňatie ektopického tehotenstva sú dovolené za predpokladu, že sa tak deje „v takom čase a takými prostriedkami, ktorými je za obvyklých okolností postarané o život matky aj plodu“. Táto formulácia je pomerne vágna a na prvý pohľad nie je celkom jasný jej význam. Ako vysvetlím nižšie, z ďalšieho dekrétu

vyplýva, že bola chápaná ako formulácia zakazujúca úkony vedúce „za obvyklých okolností“ k smrti plodu. Vyjadrenie „pokial' sa, nakoľko je možné, starostlivo a náležite zabezpečí život plodu i matky (*dummodo et foetus et matris vitae, quantum fieri potest, serio et opportune provideatur*),“ v súvislosti s ektopickým tehotenstvom ukazuje, že dekrét má na mysli symetrickú starostlivosť o dieťa aj matku – „aj...aj (et...et)“ – kedy sa odmieta starostlivosť, ktorá by zásadne nadradžovala a zvýhodňovala buď matku alebo plod na úkor toho druhého. Podobne vyjadrenia „v takom/ jeho (prirodzenom) čase (*eo/suo tempore*)“ treba chápať v zmysle „v čase (rozumej viabilnom čase) plodu“. To znamená, že z dekrétu vyplýva, že zákrok, ktorý s určitosťou vedie k smrti plodu nie je dovolený. Táto pozícia nie je v tomto dekréte ešte úplne explicitná.

Tak je tomu až v poslednom z týchto piatich dekrétov, ktorý poskytuje definitívne rozuzlenie k pochopeniu postoja svätého officia k dovoľnosti fetických terapeutických intervencií počas tehotenstva. Tento dekrét z roku 1902 pre zmenu zase odkazuje na predošlý (1898). Z jeho negatívnej odpovede na otázku dubia o dovŕšení 6. mesiaca (teda doba vtedajšej aspoň teoretickej viability) je zjavné, že formulácie „musí sa zabezpečiť (*providendum est*) život plodu i matky“, a „v čase a prostriedkami, ktorými je za obvyklých okolností postarané (*consolatur*) o život matky a plodu“, vyjadrujú, že kongregácia smeruje k zákazu akéhokoľvek zákroku, ktorý by kauzálne priamo viedol k smrti plodu, tzn. aj zákrok (predčasného) vyňatia plodu pred dovŕšením šiesteho mesiaca veku, čo zahŕňa predčasný pôrod i akéhokoľvek predčasné vyňatie maternicového i mimomaternicového tehotenstva.

5. Ďalší vývoj KATOLÍCKEHO UČENIA PO ROKU 1902

Tento všeobecný zákaz všetkých kauzálno-priamych fetických intervencií autoritatívne potvrdila aj encyklika *Casti Connubii* Pia XI. z roku 1930, ktorá zavrholá „lekársku a terapeutickú indikáciu“ pre ukončenie života plodu ohrozujúceho matku, pričom bez zdôvodnenia odmieta argument „smrtiacej obrany proti nespravodlivému útočníkovi (*cruentae defensionis ius contra iniustum aggressorem*)“ aj právo „krajnej núdze (*extremae necessitatis ius*),“ ktoré by umožňovalo priame zabitie (*directa*

occisio).⁴⁹ Túto pozíciu stručne potvrdzujú aj neskoršie encykliky z obdobia po II. vatikánskom koncile, *Humanae vitae* (1968) a *Evangelium vitae* (1995).⁵⁰

Následne po vydaní encykliky prebiehala v 30. rokoch (a už aj pred jej vydaním) intenzívna diskusia o dvoch výnimkách a to o hysterektómii (chirurgické odstránenie maternice) kancerózneho maternice tehotnej ženy a o salpingektómii (chirurgické odstránenie vajčkovodu) v prípade tubárneho ektopického tehotenstva. Riešenia pre tieto prípady už skôr hľadal napr. A. Lehmkuhl (aj niektorí ďalší teológovia). Pred dekrétmi Svätej stolice pripúšťal v extrémnych prípadoch aj dovolenosť terapeutického potratu, vyvolania predčasného pôrodu a vyňatie mimomaternicových tehotenstiev. Vo všetkých prípadoch správne tvrdil, že šlo o nepriame zabitie,⁵¹ čím anticipoval riešenia neskôr predložené zástancami>NNL teórie. Po jednotlivých dekrétoch sa podvolil, upustil od svojich pozícií, no v prípade tubárnej gravidity, sa odmietol vzdať a stále hľadal morálne-teologické riešenie, ktoré by neodporovalo formulácii týchto dekrétov.⁵² Lehmkuhl argumentoval, že v prípade ektopického tehotenstva, sa embryo nachádza na nesprávnom mieste, predstavuje tak kvázi-nádor na vajčkovode, a preto musí byť odstránený.⁵³ Nakoniec sa dovolenosť salpingektomického (salpingostómia vtedy ešte nebola k dispozícii) odstránenia tubárneho tehotenstva medzi teológmi všeobecne presadila až prácou amerického jezuitu T. Lincoln Bouscarena SJ (1884–1971) *Ethics of Ectopic Pregnancy* vydanou roku 1933, ktorý pridal zdôvodnenie, že tubárne uhniesdenie embrya spôsobuje poškodenie vajčkovodu vedúce až k jeho ruptúre, čo môže byť pre ženu fatál-

⁴⁹ *Casti connubii* 64.

⁵⁰ Porov. HV 14 a EV 58 a 62. HV 14 explicitne odmieta terapeutický potrat. EV síce tento pojem explicitne neobsahuje, ale obsahuje veľmi univerzálne a rezolútne odmietnutie priameho potratu za všetkých okolností – napr. „Žiadna okolnosť, žiaden cieľ nikdy nebudú môcť urobiť dovoleným čin, ktorý je vnútorne (svojou povahou/prírodnosťou) nedovolený (*natura illicitum*);“ EV 62. A tiež sa v nej vyskytuje zamietnutie argumentu plodu ako (nespravodlivého) útočníka – „nemožno ho preto nikdy považovať za útočníka, tým menej za nespravodlivého útočníka! (*numquam iudicari potest adgressor tantoque minus adgressor iniustus!*);“ EV 58 – čo je priamy odkaz na problém terapeutického potratu a ozvena *Casti connubii* 64.

⁵¹ Porov. James F. KEENAN, „The Function of the Principle of Double Effect,“ *Theological Studies* 54, č. 2 (1993): 304; NOONAN, „An Almost Absolute Value in History,“ s. 42, pozn. 147; s. 47.

⁵² Porov. NOONAN, „An Almost Absolute Value in History,“ s. 47.

⁵³ Porov. tamtiež, s. 47–48.

ne. Preto je dovolené takto poškodený vajíčkovod odstrániť ako patologický orgán už pred ruptúrou, keď je už zjavné, že je poškodený.⁵⁴ Názor o dovolenosti hysterektómie s plodom z dôvodu karcinómu (ktorý takisto presadzoval od r. 1910 už aj Lehmkuhl) sa presadil rovnako po roku 1933 po diskusii medzi Agostinom Gemellim OFM Cap (1878–1959) a Arthurom Vermeerschom SJ (1858–1936), ktorý obhájil a všeobecne presadil Lehmkuhlovo riešenie.⁵⁵

V súčasných príručkách katolíckej morálnej teológie sa objavujú ešte dva príklady nepriameho potratu. Ide o situáciu intenzívneho krvácania maternice a následného použitia hemoragík (lieky proti krvácaniu). Tie primárne zastavujú krvácanie, ale zároveň môžu spôsobiť vypudenie placenty s plodom, ako nežiadúci vedľajší účinok.⁵⁶ Posledným uvádzaným prípadom je abdominálna (resp. tubo-abdominálna) gravidita v štádiu poškodenia vnútorných orgánov. Okamžité odstránenie abdominálnej gravidity je podľa Magistéria chápané ako priamy potrat, a teda je neprípustné.⁵⁷ Hypoteticky je možné, na rozdiel od tubárnej gravidity, takéto tehotenstvo za určitých ideálnych okolností dovŕšiť.⁵⁸ Príručky morálnej teológie ako nepriame, a teda dovolené, chápu až odstránenie plodu v momente, kedy poškodzuje vnútorné orgány, za účelom odstránenia poškodeného tkaniva a zastavenia prípadného krvácania, podobne ako pri tubárnej gravidite.⁵⁹ Etickým a medicínskym problémom však je, že v oboch týchto situáciách môže byť na chirurgickú intervenciu už neskoro (nehovoriac o čakaní na poškodenie orgánov).

ZÁVER

Na textoch dekrétov svätého officia z rokov 1884 až 1902 sme videli, akým spôsobom officium rozhodlo a rozriešilo dilemu dovolenosti tera-

⁵⁴ Porov. BOUSCAREN, *The Ethics of Ectopic Pregnancy*, s. 131–149.

⁵⁵ Porov. James F. KEENAN, „The Function of the Principle of Double Effect,“ *Theological Studies* 54, č. 2 (1993): 303; NOONAN, „An Almost Absolute Value in History,“ s. 48–49.

⁵⁶ Porov. PESCHKE, *Křesťanská etika*, s. 256.

⁵⁷ Porov. tamtiež, s. 257.

⁵⁸ Porov. napr. nasledujúcu štúdiu, ktorá predstavuje ojedinelé správy a dovŕšení abdominálnej gravidity do štádia viability vrátane živonarodených novorodencov. Tesfaye K. LEGESSE – Birhanu A. AYANA – Semira A. Issa, „Surviving Fetus from a Full Term Abdominal Pregnancy,“ *International Medical Case Reports Journal* 16 (2023): 173–178.

⁵⁹ Porov. PESCHKE, *Křesťanská etika*, s. 257.

peutických feticídnych zásahov, ktorá dovtedy zostávala otvorená. Pred rokom 1872 k nemu Magistérium nezaujalo žiaden konkrétny postoj.⁶⁰ V roku 1872 sa k téme vyjadrila Apoštolská penitenciária, ale ako sme videli, nechala otázku otvorenú. Zmena prichádza až dekrétmi z rokov 1884 a 1889 (kraniotómia) a z roku 1895 (potrat a vyvolanie predčasného pôrodu ešte neviabilného plodu). Posledné dva dekréty z rokov 1898 a 1902 pozíciu Magistéria ešte sprísňujú o zákaz odstránenia ekto-
pickej gravidity ešte neviabilného plodu a potvrdzujú a upresňujú predošlé zákazy. V rokoch 1884–1902 tak sväté officium nešťastne utiahlo slučku nad takmer všetkými feticídnymi zásahmi zachraňujúcimi rodičku v situácii, keď ju tehotenstvo ohrozuje na živote. Magistérium toto rozhodnutie ešte slávnostne potvrdilo pápežskou encyklikou v roku 1930 a ďalšími dokumentami v neskoršom období aj s explicitným zahrnutím argumentu nespravodlivého útočníka, ktorý bol historicky rozšírený u nezanedbateľného počtu katolíckych autorov. Zároveň sa ustálila rovnosť medzi pojmom potratu, resp. vyňatím plodu, a zabitím. A rovnako sa ustálil význam dôležitého termínu *directe*, „priamo (usmrčujúci)“, a *directus/directa*, „priamy (potrat, resp. zabitie)“, v prevažne kauzálnom-fyzikálnom význame. Došlo tak k stotožneniu akéhokoľvek (priameho) potratu s priamym zabitím. Približne pred 140 rokmi tak nanešťastie katolícke Magistérium uzavrelo aplikáciu princípu dvojitého účinku pre terapeutické potraty použitím síce parciálnej, ale pomerne zrejmej fyzikalistickej metodológie pri praktickom aplikovaní na túto otázku (nejde však o teoretický fyzikalizmus, pretože deklaratórne Magistérium uznáva princípu dvojitého účinku a teoreticky správne definuje morálnu povahu skutku na základe úmyslu a predmetu (VS 78–79), ale o akýsi praktický „aplikačný“ fyzikalizmus v tejto konkrétnej otázke),⁶¹ a to napriek tomu, že v minulosti v katolíckej tradícii v týchto otázkach existovala určitá pluralita riešení.

---

⁶⁰ Príznačné z tohto hľadiska je to, že pápež Inocent XI., sám kritik probabilizmu a prívrženec probabiliizmu, v prísnej bule odsudzujúcej laxisticke tézy zavrhuje len stanovisko, podľa ktorého je dovolený potrat neoduševneného plodu za účelom ochrany cti a ochrany pred trestom (v extrémnom prípade aj hrdelnom) za zneuctenie. Napriek tomu, že diskusia o terapeutických potratov v tom čase už prebiehala (napr. T. Sánchez, SJ [1550–1610], ktorý sa sám vyjadruje v ich prospech a uvádza pre podporu svojho stanoviska ďalších viac ako desať autorov), táto bula sa otázky terapeutických potratov vôbec nedotkla. Nechať túto otázku otvorenú sa javí byť takmer zámerným.

⁶¹ Spomenuté výnimky, ktoré sa ustálili v katolíckej teológii po roku 1930 ako všeobecne akceptované riešenie – tzv. nepriame potraty, ukazujú, že nejde o fyzikalizmus úplný.

Zámerom Magistéria bolo odmietnutie konzekvencializmu a potvrdenie existencie morálnych absolút v otázke ne-terapeutických potratov. To je správna a legitímna motivácia. Magistérium úspešne potvrdilo absolútne negatívne zákazy, problémom však je, za akú cenu. Tá sa mi zdá byť neprimerane vysoká. Pretože okrem situácií kanceróznej gravidnej maternice a tubárnej gravidity existuje množstvo ďalších intragravidárných komplikácií a patológií, ktoré môžu potenciálne ohroziť život matky (dnes vďaka Bohu už len zriedkavo), ktoré si vyžadujú priame vyňatie/odstránenie plodu, ale pre ktoré Magistérium uzavrelo aplikáciu princípu dvojitého účinku. Sväté officium pochopiteľne neskĺzlo k utilitaristickému pozitívnemu vyvažovaniu nejakého základného dobrá iným základným dobrom, no v snahe zabrániť tomuto sklzu za každú cenu, nebolo pri otázke terapeutických potratov schopné rozlíšiť medzi priamym (úmyselným) zabitím a nepriamym (neúmyselným aj keď vedomým a fyzikálne niekedy priamym) spôsobením smrti plodu, či už počas procesu extrakcie alebo následne dôsledkom nevyvinutia plodu. Tak obetovalo pri ich negatívnych zákazoch adekvátnu aplikáciu inak správnej metódy analýzy skutku a princípu dvojitého účinku (precízna vybalansovaná intencionalistická aplikácia v línii s NNL metódou, ktorá je na teoretickej rovine vlastná aj encyklike *Veritatis splendor* s dôrazom na predmet skutku – úmysel, ktorú razil napr. aj Lehmkuhl) za redukčnú a parciálne fyzikalistickú metódu,⁶² ktorá je vlastne sčasti reverzným

---

⁶² Existuje však množstvo tradičných tomistov, ktorý si myslia opak a pozíciu Magistéria obhajujú. V druhej polovici 20. storočia to bola predovšetkým G. Elisabeth M. ANSCOMBE, *Intention*, Cambridge Mass. – London: Harvard University Press, 2000² a „Action, Intention and ‚Double Effect,‘“ in Mary Geach – Luke Gormally (eds.), *Human Life, Action and Ethics: Essays by G. E. M. Anscombe*, Exeter: Imprint Academic, 2005, s. 207–226. Zo súčasných autorov napr. Nicanor P. G. AUSTRIACO, „Abortion in a Case of Pulmonary Arterial Hypertension: A Test Case for Two Rival Theories of Human Action,“ *National Catholic Bioethics Quarterly* 11, č. 3 (2011): 503–518; Thomas BERG, „A Revised Analysis of the ‚Phoenix Abortion Case‘ and a Critique of the New Natural Law Intentionality,“ *Nova et Vetera* 15 (2017): 365–96; John HAAS, „A Moral Theological Analysis of Direct Versus Indirect Abortion,“ *The Linacre Quarterly* 84, č. 3 (2017): 248–260; Steven JENSEN, „Causal Constraints on Intention: A Critique of Tollefsen on the Phoenix Case,“ *National Catholic Bioethics Quarterly* 14, č. 2 (2014): 273–293; Steven LONG, „Veritatis Splendor 78 and the Teleological Grammar of the Moral Act,“ *Nova et Vetera* 6 (2008): 139–156; Matthew B. O'BRIEN – Robert C. KOONS, „Objects of Intention: A Hylomorphic Critique of the New Natural Law Theory,“ *American Catholic Philosophical Quarterly* 86, č. 4 (2012): 655–703. V česko-slovenskom jazykovom prostredí sa k ich pozíciám v otázke kraniotómie blíži D. Černý a J. Betinský. Porov. ČERNÝ, *Princip*

konzekvencializmom (vzhľadom na obranu proti riziku proporcionalizmu).⁶³ Dôsledkom tohto procesu sú sporné bioetické riešenia, pre ktoré Magistérium podľa môjho názoru stráca dôveryhodnosť a takých od roku 1884 pribudlo viac. V tejto otázke je však spomedzi bioetických otázok dissent zrejme najpočetnejší⁶⁴ a k liberálnejším a proporcionalistickým autorom sa v rôznej miere pridávajú aj konzervatívni autori, ktorí sú inak verní Magistériu a proti proporcionalizmu zarputilo bojujú.⁶⁵

---

dvojího účinku, s. 168–177; 203–205; „Princíp dvojího účinku a trolleyologie,“ *Časopis zdravotníckeho práva a bioetiky* 9, č. 1 [25] (2019): 43–44; Jakub BETINSKÝ, „Keď neurobití nič je jediným správnym riešením,“ *Konzervatívny denník Postoj*, pozn. 19, 24 a 30, <https://www.postoj.sk/49434/ked-neurobit-nic-je-jediny-m-spravnym-riesenim> [zverejnené 1. 12. 2024, cit. 22. 11. 2024].

- ⁶³ Toto označenie som použil aj v minulom texte týkajúcom sa problému terapeutických potratov v katolíckej morálnej tradícii. Porov. Samuel JAVORNICKÝ, „Aplikácia tomistického princípu dvojitého účinku na hraničné bioetické situácie,“ *Verba Theologica* 21, č. 1 [41] (2022): 82.
- ⁶⁴ Napr. Peshke pri tomto probléme uvádza najvyšší počet disentuujúcich autorov. Porov. PESCHKE, *Kresťanská etika*, s. 298.
- ⁶⁵ Predovšetkým NNL autori (Grisez, Finnis, Boyle, Brugger, Kaczor, Lysaught, May či Tollefsen), ale aj iní Noonan, Visser, Zalba či Rhonheimer a Evans. Porov. FINNIS – GRISEZ – BOYLE, „‘Direct’ and ‘Indirect’ in Action,“ s. 249–257, 263–266; Germain GRISEZ, „Toward a Consistent Natural-Law Ethics of Killing,“ *American Journal of Jurisprudence* 15, č. 1 (1970): 94–95; *Abortions*, s. 73, 340–341; Christian E. BRUGGER, „Direct Killing as Intentional Killing,“ *Public Discourse*, <http://www.thepublicdiscourse.com/2013/02/7486> [zverejnené 19. 2. 2013, cit. 20. 11. 2024]; Christopher KACZOR, „The Ethics of Ectopic Pregnancy: A Critical Reconsideration of Salpingostomy and Methotrexate,“ *Linacre Quarterly* 76, č. 3 (2009): 265–282; Therese LYSAUGHT, „Moral Analysis of Procedure at Phoenix Hospital,“ *Origins* 40 (1993): 537–549; William E. MAY, „The Morality of Abortion,“ *The Linacre Quarterly* 41, č. 1 (1974): 72–75; *Catholic Bioethics and the Gift of Human Life*, s. 168–169, 192–201; Christopher TOLLEFSEN, „Is a Purely First Person Account of Human Action Defensible?“ *Ethical Theory and Moral Practice* 9 (2006): 441–60; „Response to Robert Koons and Matthew O’Brien’s ‘Objects of Intention A Hylomorphic Critique of the New Natural Law Theory’,“ *American Catholic Philosophical Quarterly* 87, č. 4 (2013): 751–778; „Double Effect and Two Hard Cases in Medical Ethics,“ *American Catholic Philosophical Quarterly* 89, č. 3 (2015): 407–420. NOONAN, „An Almost Absolute Value in History,“ s. 48–49; pre Vissera PESCHKE, *Kresťanská etika*, s. 298; pre Zalbu FINNIS – GRISEZ – BOYLE, „‘Direct’ and ‘Indirect’ in Action,“ s. 253, pozn. 39; RHONHEIMER, *Vital Conflicts in Medical Ethics*, s. 9–14, 104–150; Joshua EVANS, „The Catholic Tradition on Vital Conflicts: A Critique of Charles Camoso and James Mumford,“ *National Catholic Bioethics Quarterly* 17, č. 2 (2017): 275–290.

Where Did the Catholic Ban on Therapeutic Abortions Come from?

Keywords: Therapeutic Abortion; Craniotomy; Direct Abortion; New Natural Law; Double Effect Principle; *Praeter intentionem*; Catholic Moral Theology; Holy Office

Abstract: The study critically examines the historical development of the Catholic Church's teachings on therapeutic abortion, and analyses how the prohibition of these procedures gradually evolved, focusing on the late nineteenth century when the issue became the subject of intense debate among theologians and Church authorities. It analyses five key decrees issued by the Holy Office between 1884 and 1902, which progressively tightened restrictions on these procedures. The study provides a complete translation and detailed critical analysis of these decrees. The author traces how Church authorities addressed issues such as craniotomy, induced premature delivery, therapeutic abortion, and the removal of ectopic pregnancies, and how these decisions influenced the subsequent development of Catholic moral theology. The article highlights how these decrees laid the foundation for the current Catholic ban on therapeutic abortion and shaped the modern understanding of the principle of double effect in Catholic bioethics. The author also argues that this prohibition and this understanding of the principle of double effect are based on an unsound moral methodology and theory of human act.

Mgr. Samuel Javornický, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave
Jesseniova lekárska fakulta
Ústav cudzích jazykov
Malá hora 5
036 01 Martin
samuel.javornicky@gmail.com
javornicky@jfmed.uniba.sk